

Socialinio darbo pagrindai

Vytolis Kučinskas

Klaipėdos universitetas

Socialinė pedagogika, socialinė edukologija, socialinis darbas Lietuvoje yra dar gana naujos ir nepakankamai ištirtinės edukologijos mokslo šakos, kurias taikyti šiuo metu labai svarbu rengiant specialistus – socialinius pedagogus ir socialinius darbuotojus, taip pat ir mokytojus.

Kadangi socialinis darbas – kompleksinė veikla, tad ją reikia nagrinėti atsižvelgiant į šiuolaikinius politinius socialinius, ekonominius, edukacinius, sveikatos apsaugos ir kitus pokyčius Lietuvoje. Tačiau būtina atsižvelgti ir į Europos, JAV ir kitų šalių sukaupą turtingą patirtį rengiant socialinio darbo specialistus, išanalizuoti atliktus mokslinius tyrimus ir skelbtą mokslinę konferencijose bei įvairiose kitose publikacijose informaciją. Užsienio šalių šios srities mokslinės ir praktinės patirties perėmimas turi būti derinamas su mūsų šalies poreikiais bei galimybėmis, tradicijomis, moksliniu-pedagoginiu potencialu ir pan. Todėl mūsų manymu, būtina įvertinti socialinį darbą sisteminiu principu, apimanč įvairių požiūrį į socialinę veiklą, jos kokybės gerinimo ir intensyvinimo būdus ir priemones, socialinių darbuotojų rengimo tobulinimą, sąlygų komfortiškumą, t. y. kūrybingumą, patraukliam ir pasitenkinimą teikiančiam darbui sudarymą ir t. t. Toks požiūris padeda formuoti mokslinį pagrindą, socialinio darbo teorijos

plėtrai, praktinėms rekomendacijoms projektuoti ir diegti.

Mūsų manymu, socialinio darbo teorijos kūrimas siejasi su dviejų metodologinių problemų sprendimu: 1) šis palyginti naujas mokslas naudoja tarpdalykinius ryšius, ir todėl jam būtina sudaryti metodologines priemones, leidžiančias atlikti duomenų, gautų įvairių sričių mokslininkų apie žmogaus darbą, apskaitą ir sintezę; 2) socialinis darbas nuolat turi remtis mokslu, kurių tyrimo objektas analogiškas, tyrimais, nors pastarieji naudoja skirtingais metodologiniais principais, koncepcijomis ir metodais. Todėl mes šiame straipsnyje išdėstėme socialinio darbo pagrindus kaip ideologinius, pasaulėžiūrinius, politologinius, psichologinius ir pedagoginius, neliesdami ergonominių, vadybinių ir kt. Iš socialinio darbuotojo struktūros ir veiklos mes neišskiriame socialinio pedagogo struktūros ir veiklos, nors straipsnis pirmiausia skiriamas socialiniams pedagogams.

Vertinant žmogaus produktyvumą, pasiaukojantį darbą dažnai sakoma: jis dirba iš idėjos, idėjiškai. **Idėjiškumas** – tai visų pirma ištikimybė amžinoms dvasinėms vertybinėms (tiesai, teisingumui ir žmoniškumui). Idėjiškumas padeda žmogui nepalūžti, ištvirti, nugalėti ir tuo daryti savo, šeimos, tautos, tėvynės gyvenimą teisingą ir prasmingą. Mes manome, kad socialinio darbuotojo veikla dėl savo sudėtin-

gumo, atsakingumo ir sunkumo pirmiausia turi būti idėjiška. Todėl kyla logiškas klausimas – iš kur semtis to idėjiškumo?

Idėjiškumas atsiranda puoselėjant tam tikras idėjas, nes **idėja** – siekimas tikslų, suteikianti vėlai kryptį. Ne veltui mąstytojų pasakyta: kur nėra tiesos, ten negali būti meilės; kur nėra meilės, ten nėra ir gerumo; kur nėra gerumo, ten nėra ir idėjos.

Suprantama, kad mus domina geros, humaniškos idėjos. Todėl svarbu ištirti, kas skatina tokių idėjų atsiradimą visuomenėje. Mes manome, kad pagrindinė priežastis yra tautos ir valstybės ideologija.

Ideologija – visuomenės ekonominių, socialinių, kultūrinių ir kitokių santykių atspindys, jų socialinių principų pagrindimo teorija, skleidžiama įvairiomis visuomenės sąmonės formomis (filosofija, politika, teise, menu, religija ir pan.). Tai mokslas apie teisingą mąstymą, samprotavimo eigą ir būdus, pažiūrų ir idėjų sistemą (V. Jonuška, 1995, p. 87). Pasaulyje žinomos trys ideologijos: konservatyvizmas, liberalizmas ir marksizmas.

Konservatyvizmas – tai pastovumas, pušausvyra, vieningumas, ištikimumas, tvarka, darna (harmonija). Ši ideologija dažnai labai idealizuoja praeities vertybes.

Liberalizmas susijęs su teze, jog visi žmonės iš prigimties yra lygūs ir laisvi. Liberalizmas sprendžia žmogaus socialinio-kultūrinio aktyvinimo problemą: kas jį skatina, verčia nenurimti, dvasiškai tobulėti, nesitenkinti pasiektu ir pan.

Marksizmas suabsoliutino kišimąsi (totalinį, despotišką) į asmens ir visuomenės gyvenimą ir puoselėjo „svieto lyginimo“ idėją, t. y. socializmą (socialinę santarvę).

Kiekviena ideologija yra tam tikras kraštutinis, todėl žmonėms (ypač besikeičiančioje visuomenėje) tenka blaškytis nuo vienos prie kitos ideologijos ir dėl to kentėti. Išėjusi

ne kurio nors vieno kraštutinumo pasirinkimas, o jų sintezė ir sąveika.

Toks pasirinkimas ir yra asmenybės pasaulėžiūra.

Pasaulėžiūra socialiniu požiūriu – žvilgsnis į pasaulį, jo **pažinimas ir suvokimas**. Pasaulėžiūra filosofine reikšme – požiūrių į objektų pasaulį ir žmogaus vietą jame bei santykių su jo aplinka ir pačios savimi sistema. Tuo pagrindu susidaro svarbiausios žmogaus gyvenimo nuostatos, įsitikinimai, idealai, pažinimo ir veiklos principai, vertybinės orientacijos. Pasaulėžiūra susideda iš dviejų aspektų vienybės (V. Jonuška, 1995, p. 8): 1) iš žinių, tiesos, t. y. žinojimo, kuris yra jėga; 2) iš vertinimų, t. y. išminties. Todėl pasaulėžiūra, tai žmogaus pažiūrų, poreikių, tikslų ir idealų sfera; ji gali būti matuojama praktine veikla, ji minčių, žodžių ir darbų vienybė. O kita vertus, pasaulėžiūra – principų, pažiūrų į pasaulį ir žmogaus vietą jame bei įsitikinimų, sąlygojančių atskiro žmogaus, socialinės grupės, tautos, visuomenės veiklos kryptį, tarpusavio santykius ir santykius su tikrove, t. y. būtimi.

Kitaip sakant, pasaulėžiūra – tai požiūris į būties visumą ir žmogui tenkančią padėtį bei paskirtį joje (J. Jenkins, 1997, p. 30). Todėl galima sakyti, kad tai įsitikinimų, prasmų, nuostatų sistema, suteikianti žmogaus gyvenimui vientisumo ir pastovumo.

Dabartiniu metu pasaulyje labiausiai paplitusios dvi pasaulėžiūros – humanizmo ir krikščioniškoji.

Humanistinės pasaulėžiūros šalininkai brangina žmones ir jų laimę, vertina proto ir vaizduotės galias, aukština meilę. Humanistai remiasi šiomis vertybėmis (J. Jenkins, 1997, p. 34): teisingumu ir lygiateisiškumu; tolerancija; nuoširdumu, kalbėjimusi, iš klausymu; smalsumu ir kūrybingumu; drąsa; jausmais; savarankiškumu; laisve; pasitikėjimu; bendradarbiavimu; rūpinimusi ateitimi ir pan.

Humanistinės pasaulėžiūros žmonės yra įsitikinę, kad aukščiausias geris yra tai, kas gera žmonėms, kad visa, kas gali iš žmogaus plaukti, yra žmogiška, bet ne visa, kas žmogui galima (sau leidus), yra žmoniška.

Krikščioniškoji pasaulėžiūra atspindi Biblijoje, kurios teiginius galima suprasti kaip bendruosius principus. Daugelis krikščionių yra įsitikinę, kad Biblijoje tiesos amžinos ir labai svarbios žmonijai ir mūsų laikais.

Taigi pasaulėžiūra, kaip nurodo J. Vaitkevičius (1995, p. 90) – tai pasaulėvaizdis, pasaulėjauta, bendriausios žmogaus gyvenimo filosofijos.

Pasaulėvaizdis formuojasi iš vaikystės remiantis pasaulio jutiminiu (per pojūčius) suvokimu. Pasaulėvaizdis kiekvienam individui nevienodas savo turiniu, apimtimi, suvokimo gilumu, pastovumu, dinamiškumu ir pan.

Pasaulėjauta – tai vidinis pasaulio, žmogaus būties suvokimas, grindžiamas ne vien protu, bet ir jausmais, įsitikinimais, svajonėmis, tikėjimu, vaizduote ir pan.

Pasaulėžiūra – žmogaus plačiausias pasaulio suvokimas ir savo vietos jame įprasminimas, pagrįstas žinojimu, įsitikinimu, principais, dėsniais, taisyklėmis, idealais ir svajonėmis. Pasaulėžiūra padeda žmogui sujungti pasaulį į vientisą sistemą ir šios sistemos centre iškelia žmogų, jo gyvenimo prasmę, būtį ir būtį.

Socialiniam darbuotojui, kaip žmogui su tvirta pasaulėžiūra ir asmenybinėmis savybėmis, būdingas intelektas, emocijos, valia, dora (dvasingumas). Pasinaudojome J. Vaitkevičiaus samprotavimais (1995, p. 93–94).

Jeigu žmogus pasižymi protu, mąstymu, žinojimu ir kitomis pažinimo galiomis, tai jis **intelektualus**. Jo pasaulėžiūra grindžiama mokslu, žiniomis, siekimu pažinti tikrovę, pasaulį, žmones, save. Toks žmogus visada ir visur ieško priežastinių ryšių, bando atspėti (prognozuoti) ateities problemas ir pan. Tokio tipo

žmogus gali būti patikimas ir šiuolaikiškas socialinis darbuotojas. Su tokio tipo klientais dirbti malonu, socialinio darbuotojo pastangos paprastai būna efektyvios, ypač socializavimo srityje. Jeigu žmogus emociingas, jautrus poveikiams, išpūdžiams, karštakošis, stojojantis valios, linkęs daryti skubotas išvadas neįsigilinęs į dalyko esmę – tai meniškos pakraipos žmogus. Su juo bendrauti įdomu, tačiau kaip socialinis darbuotojas toks žmogus nepatikimas, ypač sudėtingomis ir ekstremaliomis situacijomis. Sunku dirbti ir su tokio tipo klientais, kurie linkę demonstruoti, išsišokti, neigti, priešintis, elgtis chuliganiškai ar net žudyti. Tokius žmones (klientus) sunku socializuoti, jų pasaulėžiūra grindžiama autoritetų nuomone (ypač paauglystėje), dažnai nepamatuotais teiginiais, tikėjimu, ne žinojimu, o emocijomis.

Valia – viena iš vertingiausių žmogaus savybių, padedanti susiformuoti tvirtą pasaulėžiūrą, ypač jeigu ji derinasi su intelektu. Tai pageidautinas socialinio darbuotojo tipas, tačiau tokiopatiec tipo klientai – retenybė. Dažniau jie „valingi“ savo emocijomis – užsispyrę, kaprizingi, sunkiai bendrauja, nes yra nesocialūs. Daug tokių klientų būna tarp protškai atsilikusių žmonių.

Dora (dvasingumas) paprastai grindžiama įsitikinimais, idealais, tikėjimu žmogumi, idėja, likimu, Dievu ir pan. Dvasingumo ir intelekto sintezė, saikingų emocijų, pozityvios valios sintezė – tai idealus žmogus, individualybė. Toks socialinis darbuotojas socialus, gebantis tikslingai bendrauti su klientais, galintis praskaidrinti jų nuotaiką, keliantis jų dorovę ir pan. Laimingas tas socialinis darbuotojas, kurio klientas dvasingas, nors gyvenimo skriaudžiamas, patiria daug blogio ir kančios. Tokio tipo žmonės suvokia, kad jei nebūtų blogio, negalėtų būti ir gėrio, t. y. nebūtų kuo jį matuoti. Blogio buvimas kuria to-

kias situacijas, siūlo takias pasirinkimo alternatyvas, kurios verčia žmones tobulėti. Tačiau blogio, kaip ir kančios, turi būti saikingai, nes priešingu atveju žmogus nepatirs gėrio ir galiausiai žus. Todėl ypač pageidautini šilti žmonių tarpusavio santykiai, pagarba vyresniajam, šeimai, gamtai, tautos tradicijoms. Visa tai laiduoja kartų perimamumą, jų gyvenimo filosofijos, t. y. pasaulėžiūros ugdymą.

Politologija – mokslo šaka, nagrinėjanti šalies vidaus politiką.

Socialinio darbo politikos esmė – valstybės ir jos politinių institutų veikla socialinės sferos valdyje, jos turinio, funkcionavimo ir raidos srityje. Socialinio darbo politika turėtų būti visų kitų politikų (švietimo, sveikatos apsaugos, kultūros ir kt.) koncentracija, ir pirmiausia ekonomikos politikos, nes pastaroji neapsieina be socialinių santykių visuomenėje. Visuomenės politiniame gyvenime svarbiausia yra valstybė, kuri valdo visuomenę, saugo jos ekonominę ir socialinę struktūrą, slopina socialinius priešininkus.

Valstybė yra etninės bendruomenės (tautos) organizavimo būdas ir forma, organizacija. Valstybės paskirtis – būti tautos namais, kurių savisaugos priemonė – politinė nepriklausomybė. Valstybės nepriklausomybė – sąlyga, garantuojanti kiekvienos tautos nario laisvę pasaulyje, o pasiekta demokratija laiduoja kiekvieno piliečio laisvę valstybėje. Demokratiška valstybė pajėgi garantuoti ne tik tautai, bet ir jos žemėje nuolatos gyvenančioms tautinėms mažumoms nekludomą raidą, gerovę, jų dabartį ir ateitį, t. y. identiškumą (tapatumą) ir išliekamumą.

Suprantama, kad tautinėms mažumoms iškyla daugiau socialinių problemų negu pagrindinei tautai. Todėl Lietuvos Respublika atsižvelgia į tautinių mažumų interesus, įstatymų numatytais pagrindais ir tvarka garantuoja:

- teisę į valstybės paramą ugdyti teutinę kultūrą ir švietimą;
- teisę mokytis gimtąja kalba, rengti tam mokytojus ir auklėtojus;
- teisę į spaudą ir informaciją gimtąja kalba;
- teisę išpažinti bet kokią religiją ar neišpažinti jokios;
- teisę jungtis į tautines kultūros organizacijas;
- teisę būti atstovaujamiems visų pakopų valstybinės valdžios organuose;
- teisę visų tautybių LR piliečiams dirbti virose valdymo institucijose, įmonėse, įstaigose ar organizacijose.

Suprantama, kad šios teisės neatleidžia tautinių mažumų žmonių nuo pareigos vykdyti visų LR įstatymų, iš jų ir valstybinės kalbos įstatymo, dėl kurio vykdymo yra problemų. Tai savo ruožtu yra socialinio darbo struktūros elementas.

Viena iš svarbiausių valstybės funkcijų – socialinės apsaugos savo piliečiams garantavimas. Socialinė apsauga vadinama (D. Pieters, 1998, p. 12–13) visuma priemonių, kuriomis kuriamas solidarumas žmonių netekusių darbo, pragyvenimo lėšų, turto, socialinio statuso ir pan.

Šių dienų situacijoje vienos šalyse socialinė apsauga yra valstybės rankose, kitose – privačiose labdaros ir panašiose organizacijose.

Socialinę sferą sudaro trys posistemiai (bloškai):

1. Visuomenės socialinė struktūra kaip žmonių diferenciacija į visuomenines ir socialines grupes ir santykius tarp jų.
2. Socialinė infrastruktūra kaip visuma šaku, aptarnaujančių žmonių ir turinčių įtakos žmogų normalios gyvensenos atkūrimui.
3. Darbo, buities, laisvalaikio, sveikatos, profesijos pasirinkimo, gyvenamosios vietos, tautybių siekimo, teisių ir laisvės įgijimo sąlygos.

Socialinę politiką valstybėje galima nagrinėti dviem aspektais:

1. Socialinio darbo rūšių (krypčių) įvertinimas ir realizacija: socialinė diagnostika, socialinė profilaktika, socialinė priežiūra, socialinė koreliacija, socialinė rehabilitacija, socialinis aprūpinimas, socialinis draudimas, socialinė globa, socialinė pagalba, socialinė konsultacija, socialinė ekspertizė, socialinė rūpyba, socialinės naujovės, socialinis tarpininkavimas ir pasiaukojimas.

2. Valstybės pastangos šiems svarbiems socialiniams objektams, reikalingiems socialinės saugos, pagalbos ir palaikymo: invalidai, bedarbiai, karo ir partizaninių kovų dalyviai, vieniši žmonės ir šeimos, pensininkai, našlės ir našliai, politiniai kaliniai, represuoti, buvę kaliniai, benamiai, alkoholikai, narkomanai, našlaičiai, neturtingos ir daugiavaikės šeimos, jaunos šeimos, vienišos moterys, vaikataujančys vaikai, socialiai skriaudžiami ir pedagogiškai apleisti vaikai, psichinių ligonių šeimos, asocialios šeimos, nusikaltėliai.

Valstybės socialinės politikos turinį sudaro: socialinis-ekonominis palaikymas, socialinis-buitinis, socialinis-medicininis, psichologinis-pedagoginis, teisinis ir kt. patarnavimai; piliečių ir šeimų, kurių sunkios gyvenimo sąlygos, socialinė adaptacija ir rehabilitacija.

Socialinė politika skirtingai vertinama (ekonominiu, organizaciniu, ekologiniu, asmenybinu, teisiniu, socialiniu, kultūrologiniu ir pan. požiūriais).

Socialinės politikos apibūdinimas: socialinis teisingumas (piliečių lygybės ir nelygybės, kaip visuomenės varomosios jėgos pusiausvyra); leistinas skirtumas (diferenciacija) tarp turtingiausių ir vargingiausių visuomenės sluoksnių, tarp skurdo ir prabangos.

Skurdas – tai gyvenimo sąlygos, kurioms būdinga nepakankama mityba, neraštingu-

mas, ligos, didelis vaikų mirtingumas, trumpa gyvenimo trukmė ir kt.; visi šie reiškiniai nesuderinami su žmogui minimaliai derančio gyvenimo samprata. Ne tik fizinis vargas yra tai, kas sukrečia, žiūrint į skurdžiai gyvenančius žmones, nors ir tai yra pakankamas blogis, daug blogiau yra tai, ką matai jų akyse: jos yra blausios, tuščios, bemintės, jos žiūri, bet nemato. Tai yra praradusių viltį, pasidavusių, žlugusių žmonių akys.

Blogai ir tai, kad mūsų šalies politinės, ekonominės, socialinės, techninės-technologinės ir kt. reformos negarantuoja atsikratyti skurdo. Taip pat nežinoma, kada jie išsivaduos iš to ir, praturtėjus valstybei, dėl išsimokslinimo stokos, dėl nedarbo, dėl elementarių patogumų trūkumo, dėl neprieinamo kvalifikuoto medicininio aptarnavimo, transporto, informacijos ir t. t.

Perteklius – priešingybė skurdui, kai pertekliuje žmogui prieinamos visos priemonės, galimybė tenkinti visus poreikius. Tačiau dėl pertekliaus taip pat randasi socialinės blogybės; nesaikingas vartojimas, įstatymų nepaisymas, išskirtinės pretenzijos, stambūs nusikaltimai, korupcija ir pan. Pertekliuje gyvenantys žmonės nėra pozityvios asmenybės, jos nesiekia doros, sąžiningumo, jie beveik neinvestuoja į mokslą, švietimą, sveikatos apsaugą.

Tai uždaroji, susvetimėjusi, visuomenės dalis, negailcingai besivaržanti tarpusavyje, naikinanti save ir kitus.

Socialinė politika turi rūpintis ne tik šių dienų socialinėmis problemomis, bet ir profilaktika, kad galėtų valdyti socialines situacijas, užkirsti kelius socialinėms „ligoms“, rūpintis ekonomikos gerove. Todėl logiška sakyti: kočia socialinė politika, toks ir socialinis darbas.

Kita vertus socialinis darbas, jo bėdos, nesėkmės, pageidavimai, planai turi įtakos socialinei politikai. Savo ruožtu valstybė turi socialinius-valstybinius instrumentus: legalizaciją, legitimaciją ir partikuliarizaciją.

Legalizacija – tai organizacijos, veiklos rūšies ar kito dalyko, laikyto neteisėtu, įteisinimas, pripažinimas teisėtu.

Socialiniame darbe – tai legalizacija – socialinė įstatymdavystė ir tų įstatymų vykdymo kontrolė. Biotiniu lygiu tai įtaka sveikatos apsaugai, būsto sąlygų, gyvenamosios aplinkos, produktų ir patarnavimų saugos, medicininės ir psichinės reabilitacijos gerinimas. Dalykiniu lygmeniu – darbo vietų kūrimas, proorientacija, darbų sauga, vakuojamų darbo vietų „silpniesiems“ sudarymas. Dvasiniu-kultūriniu lygmeniu legalizacija, skirta patriotizmo, vienybės nuotaikos, meilės Tėvynei, praeities kartų atminties ir solidarumo palaikymui įstatymais ir ugdymo organizavimui.

Legitimacija – teisės ar įgaliojimų įteisinimas. Socialiniame darbe – gyventojų, valdžios organų socialinės politikos ir socialinio darbo palaikymas, taip pat piliečių dalyvavimas įgyvendinant tokią politiką. Tai suteikia valdžios priimamų priemonių socialinėje sferoje populiarumą.

Partikuliarizacija – kuo didesnės politinės, administracinės ar kultūrinės autonomijos įgyvendinimas. Socialiniame darbe – tai individualių ir grupinių saikingų iniciatyvų palaikymas, solidarumo bei žmogaus laisvės pažeidimo stiprinimas. Partikuliarizacija remiasi visuomenės sluoksnių interesų diferenciacija, siekdama garantuoti jiems savanorišką solidarumą, interesų suvienijimą, laikiną „silpnųjų“ interesų prioriteto iškėlimą, pastarųjų statuso stiprinimą ir pan.

Iš pateiktos politologinės analizės išplaukia, kad **politologijos dalykas** – politiniai santykiai ir procesai visuomenėje, o **objektas** – visuomenės **solidarumas**, t. y. bendramintiškumas, vieningumas, interesų bendrumas, bendra atsakomybė ir pan.

Todėl politologija padeda socialiniam darbuotojui sudaryti socialinio-teisinio solidaru-

mo „technologiją“. Čia „solidarumo“ samprata yra „laisvė“ ir „lygybė“. Todėl individualizmas, kaip vertybė, derinasi su lygybe ir kolektyviškumu ir išryškėja kaip laisvas solidarumas, o tai socialinės politikos ir socialinio darbo pagrindas.

Solidarumas reiškiasi tokiais lygmenimis:

1. Biologiniu (natūraliu-antropologiniu);
2. Gamybinio-profesiniu (dalykiniu);
3. Dvasiniu-kultūriniu (moraliniu-dvasiniu).

Pirmasis lygmuo – tai gyvenamosios aplinkos reguliavimas, kūniškumo ir teritoriškumo palaikymas, ryšys su gamta. Tai vienas iš socialinės politikos esminių lygmenų, nes liečia sveikatos, būsto, gyvenimo ir aplinkos apsaugą, maisto produktų, vandens, oro kokybę. Kartu tai siejama su motinyste, vaikystė, tėvystė, gimstamumu ir mirtingumu, benamyste, aplinkos apsauga.

Visuomenė visuomeninės psichologijos, moralės, paprastosios teisės, kitais politinės socializacijos svertais, formuoja atitinkamas socialines-psichologines nuostatas ir atitinkamą praktinę ideologiją, orientuotą į buities, kaimynų bendradarbiavimo ir savotišką socialinių patarnavimų tradicijas. Ši ideologija vadinama tradicionalizmu. Iš to randasi pagalbos socialiniams darbuotojams iniciatyva. Ši ideologija jungia individualizmą ir kolektyvizmą į vientisą visuomenių solidarumą.

Antrasis lygmuo sudaro sąlygas integruoti „silpnus“ sluoksnius į dalykinio pobūdžio iniciatyvas, gamybinę veiklą. Todėl kuriasi visuomeniniai judėjimai už teisę į darbą, gamybinę savivaldą, profesionalų ir darbo jėgos gamybinį panaudojimą, jų darbų saugą. Tokia integracija ir kooperacija padeda palaikyti tarpusavio sąsajas, o kita vertus atskleisti ir realizuoti individualius resursus. Toks judėjimas padeda sukurti vakuojančias vietas invalidams, nepilnamečiams, bedarbiams, jiems mokyti ir permokyti. Ši ideologija vadinama

pragmatizmu. Kadangi kiekvieną gali ištikti kokia nors bėda, todėl socialinė-politinė technologija, jungianti individualizmą ir kolektyvizmą, pragmatizmą ir labdarą, padeda spręsti šias problemas.

Trečiasis lygmuo susijęs su personalizmo visuomenės ideologija, dar vadinama transcendentalizmu. Pagal ją žmonės susivokia esą visuomenės dalelytė, todėl save identifikuoja su didele visuomene. Tai būtina panaudoti kuriant solidarumo technologijas.

Sociologija – mokslas apie visuomenės atsiradimo, funkcionavimo, visuomeniškos elgsenos ir raidos dėsningumus. Sociologijos **objektas** – visuomenės ir jos atskirų junginių (posistemių), kaip vientisų darinių, tyrimas. Toks objektas yra bendras sociologijai ir socialiniam darbui. Pastarasis, nors ir teoriškai pagrįstas, yra tik tam tikra praktinė veikla visuomenėje. Sociologija nėra praktinė veikla, nes ji aiškina, kokios sąlygos lemia visuomenės konfliktus ar stabilumą, dėl ko vyksta pokyčiai visuomenėje, kas sudaro žmonių visuomenės struktūrinį pagrindą ir kt. Tačiau tai nereikia, kad socialiniam darbuotojui nepraverčia išsamesnis savo darbo sociologinis išmanymas, nes jis siekia vienaip ar kitaip manipuluoti žmonėmis, ištraukti juos iš skurdo, bėdų, nelaimių ir pan. Sociologinė įžvalga padeda pagerinti daugelio žmonių grupių ir būčių, atskleisdama žmogų morališkai žeidžiančias sąlygas, išsklaidydama kolektyvines iliuzijas ar demonstruodama, jog pageidaujamų socialinių rezultatų galima pasiekti ne tik ekonominėmis, bet ir humanistinėmis priemonėmis (P. L. Berger, 1995).

Sociologija taikoma keliems socialinio darbo tikslams (Sociologija, 1992, p. 5): 1) teikti informaciją socialinei politikai; 2) vertinti socialines programas, planus, priemones; 3) rinkti informaciją įvairioms socialinio darbo įstaigoms ir organizacijoms.

Iš to išplaukia sociologijos funkcijos: socialinės sferos pažinimo ir prognozavimo, socialinio projektavimo ir konstravimo, organizacinė-technologinė, valdymo ir instrumentinė funkcija. Todėl sociologija gilinasi į socialinę erdvę, visą visuomeninį organizmą, jo struktūrą, elementų įvairovę, o socialinis darbas orientuotas į konkretų socialiai neapsaugotą žmogų.

Iš to, kas pasakyta, išplaukia išvada, jog socialinio darbo mokslas siauresnis už sociologiją. Pastarosios tyrimai ir dėsningumai fundamentalesni, jai rūpi socialinio darbo metodologiniai pagrindai. Todėl pagrįstai tvirtinama, kad teorinė sociologija yra socialinio darbo metodologija. Tačiau metodologija nėra pagrindinis sociologijos tikslas. Pastanga suprasti visuomenę, žmonių pasaulį, jų aplinką, institucijas, istoriją, aistras ir pan. – svarbiausias sociologijos tikslas. Šiam tikslui siekti šis mokslas naudoja įvairias priemones bei būdus; tarp jų ir statistinius. Tačiau statistika dar nėra sociologija. Kad iš sociologinės sistemos pereinama į vertinimą, normų, įsitikinimų ir idėjų pasaulį, yra socialinio darbo sistema.

Sociologijos mokslo nuostatos neatsieja mos nuo pastangų ieškoti kitų tikrovės lygmenų, nesutampančių su oficialiai valdžios (ar visuomenės) apibrėžtais, turi loginį imperatyvą atskleisti apsimetinėjimus, pretenzijas ir propagandą, kuriais žmonės socialinio darbuotojo klientai, dangsto savo tarpusavio ir su visuomene santykius ir veiksmus.

Sociologų taikoma mokslo metodika suponuoja keletą ir socialiniam darbui būdingų vertybių (P. L. Berger, 1995, p. 169): 1) atidus dėmesys dalykams, kurie kitiems tyrėjams atrodo neverti dėmesio. Visa, ką žmonės daro įprasto ar kasdieniško, yra reikšmingi socialiniam darbuotojui; 2) būtinybė išklausyti kitus, neprimetant jiems tyrėjo pažiūrų, vertinimų. Menas mokėti išklausyti ramiai ir atidžiai ver-

tintinas mūsų nervingame ir plepiame amžiuje, kai beveik niekas neberanda laiko ir noro išklausti kitą; 3) tyrėjo atsakomybė vertinant gautus duomenis, neatsižvelgiant į savo simpatijas ir antipatijas, išankstines nuostatas, viltis bei baimę. Ypač patrauklu, kai socialinis darbuotojas, nors kokie intriguojantys ar neįprasti būtų sociologinio tyrimo rezultatai, išsako savo požiūrį, kas yra blogai ir kas gerai, ką reikia taisyti ir ką palikti ir t. t.

Psichologija – mokslas apie žmogaus psichikos reiškinius, jų dėsnius ir mechanizmus. Psichologija – tai žinių sistema apie psichikos reiškinius, kuriuos A. Jackevičius (1994, p. 7) vadina sielos, dvasios, vidinio žmogaus gyvenimo reiškiniais. Psichologijos tyrimo objektas – **psichika** (siela, dvasia). Žmogaus psichiką sudaro trys giminingi reiškiniai: procesai, būsenos, savybės. **Procesais** laikomi dinamiškiausi psichikos reiškiniai (pažinimas, emocijos, valia), atsirandantys veikiant išoriniams ar vidiniams veiksniams. Nutrūkus minėtiems poveikiams, procesai išnyksta. **Būsenos** – pastovesni psichikos reiškiniai, susidarantys kelių procesų pagrindu. Tai darbinga nuotaika, įtampa (dėl pavojaus nuojautos), kūrybinis įkvėpimas ir kt. **Savybės** – pastoviausi psichikos reiškiniai: gabumai ir sugebėjimai, siekimai ir idealai, aktyvumas ar pasyvumas ir pan. Psichologijos teorijos taikymo socialiniam darbui esmė – socialinio darbo tikslų, uždavinių, jų sprendimo būdų ir priemonių bei turinio pastovių ryšių nustatymas, individualių ir kolektyvinių psichinių reiškinių, procesų, dėsningumų įvertinimas. Socialinio darbo psichologijos metodologinė funkcija realizuojama tiriant socialinius-pedagoginius procesus, konstruojant asmenybės socializacijos besikeičiančios gyvenimiškos veiklos sąlygomis metodus. Psichologija socialiniame darbe atlieka aiškinamąją, diagnostinę, projekcinę ir prognostinę funkcijas. Trumpai prisiminsime

jas (Socialinio darbo pagrindai, 1997, p. 80–81): **Aiškinamoji** funkcija atskleidžia socializuojamos asmenybės (kliento) vidinių procesų esmę. **Diagnozavimo** funkcija įvertina asmenybės (kliento) ir grupių socialinę kokybę, jų struktūrą ir raidą. **Projektavimo** funkcija – galimų socialinių-psichologinių situacijų aprašymas ir tuo remiantis socialinio darbo turinio, metodų, organizavimo formų ir kt. sudarymas.

Prognozavimo funkcija – perspektyvių asmenybės modelių, kurių pagrindu sprendžiami kliento socialinės plėtros ir jo paskatini mo socialinės savipagalbos uždaviniai, prognozė.

Individo tapimas visuomeniniu žmogumi, asmenybe sudaro jos psychologizacijos socializacijos esmę, kartu ir socialinio darbo vieną iš tikslų. Pagal V. Mudrik (1994), **socializacija – žmogaus ugdymasis per visą gyvenimą sąveikaujant su aplinka, socialinių normų ir kultūrinių vertybių perėmimo procesas, taip pat savęs tobulinimas ir realizavimas toje visuomenėje, kuriai jis priklauso**. Socializacija vyksta: stichiškai sąveikaujant su aplinka, visuomenei veikiant vieną ar kitą amžiaus grupę, taip pat psichologiškai ir socialiai kontroliuojant auklėjimo procesą.

Socializacijos psichologiniai komponentai apima etnopsichologines, sociopsichologines, grupines ir individualines charakteristikas.

Socialinėje veikloje (mokymesi, darbe, sporte ir pan.), kaip ir pačiame socialiniame darbe, formuojamos darbuotojo socialinės-psichologinės žinios ir praktinis bendravimo patyrimas. Kadangi socialinis darbas yra kompleksinė veikla, tai pravartu pasiremti psichologų samprotavimais apie veiklą (A. Jacikevičius, 1994, p. 181). Kiekvieno žmogaus veikla susideda iš tokių pagrindinių komponentų: 1) veiklą skatina tam tikri akstinai-motyvai; 2) veiklai būdingi išankstiniai tikslai ir per-

spektyvos, apimančios veikimo terminus, metodus ir priemones; 3) žmogus veikia remdamasis savo operacine baze – sugebėjimais, įgytomis žiniomis, mokėjimais, įgūdžiais, įpročiais; 4) veiklai būtina energija, kurią teikia organizmo medžiagų apykaita emocijų, dėmesio, valios, jėgos pasireiškimais; 5) sąmoningas ir tikslingas žmogaus veikimas siejamas su atskirų veiklos grandžių ir galutinių rezultatų įvertinimu, kuris laiduoja grįžtamąją informaciją ir koreguoja pastangas tikslui pasiekti.

Skiriamos veiklos išmokymo proceso pakopos (A. Jacikevičius, 1994, p. 182–183); 1) **žinios** yra įsiminti kokios nors veiklos jos tikslų, veiksmų, veikimo metodų ir kt.) vaizdiniai, sąvokos, teiginiai, schemas, jų sistemos; 2) **mokėjimai** – dar neautomatizuoti, netobuli veiksmų atlikimo būdai (vairavimo bandymai, darbas su kompiuteriu ir kt.); 3) **įgūdžiai** – suautomatinti sąmoningos veiklos komponentai (spausdinimas kompiuteriu „akluoju“ būdu; 4) **meistriškumas** – tobulas veiksmų atlikimo būdas, paremtas žiniomis, mokėjimais ir įgūdžiais. Meistriškai dirbti gali tik profesionaliai parengtas ir gerai įgūdęs socialinis darbuotojas. Jo, kaip asmenybės, sudėtinė organinė dalis yra jausmai, emocijos, nuotaikos, interesų kryptingumas ir kt. Socialiniam darbui ypač svarbi socialinės veiklos psichologija, nes socialinio darbuotojo veiklos struktūroje yra šie psichologiniai elementai: motyvacija, psichologinė analizė ir valdymas.

Kad socialinis darbuotojas ką nors svarbaus dirbtų, reikalinga motyvacija, kurią skatina vidiniai (noras padėti, palenkti kitus darbuotojus ir kt.) ir išoriniai (organizacijos reikalavimai, paskatinimai, viršininkų spaudimas ir kt.) motyvai. Todėl psichologinis požiūris į socialinį darbą padeda mobilizuoti pragmatinius, utilitarinius ir altruistinius motyvus.

Ar socialinio darbuotojo klientas yra psichologijos tyrimo objektas? Norint objekty-

viai atsakyti į šį klausimą, reikia ištirti, t. y. analizuoti, daugybę kliento ypatybių (jo sąveika ir santykius su žmonėmis ir savimi, kaip jis saugo gamtą, kaip rūpinasi savo šeima, darbu ir t. t.). Socialinio darbo subjekto-objekto, turinio, procesų ir rezultatų analizė naudojama atgaliniam ryšiui.

Socialinio valdymo psychologizavimas didina sociumo auklėjamojo tobulinamojo veikimo efektyvumą. Valdymas neįmanomas be tam tikrų priemonių, kurioms būdingi psichologiniai elementai: informaciniai, rekomenduojamieji, įtikinamieji ir pan.

Atsitiktinės, epizodinės psichologijos žinios mažai ką tepadeda socialiniam darbuotojui. Jam būtina tam tikra psichologinių žinių sistema. Pirmiausia psichologinė asmenybės teorija, kurios esmė – asmenybių tipizacija, charakterių akcentualizacija. Ši teorija padeda sudaryti klientams būtinas psichologines treniruotes (treningus), kitokias psichologines-pedagogines rekomendacijas (tinkamumą pasirenkant profesiją, sprendžiant konfliktus ir kt.).

Svarbi ir psichologinė grupių teorija, kuri parodo grupių struktūros ir jų veiklos sudarymo principus, dėsningumus, dinamika ir kt. Ši teorija aiškina lyderiavimo, narių atsakomybės, socialinio patyrimo įgijimo ir kitus klausimus.

Psichologinė bendravimo teorija nagrinėja žmonių sąveiką, kai keičiamasi mintimis, žiniomis, daiktais, emocijomis, susipažįstama ir pasiekiami socialinio bendrumo, įgyjami bendravimo įgūdžiai, sukuriami socialiniai-pedagoginiai santykiai ir t. t.

Socialinė-psichologinė konfliktų analizė (situacijos, ekscesai, sprendimai, pasekmės) didina socialinio darbo veiksnumą, mokymosi, darbinės veiklos efektyvumą ir t. t. Ši teorija apima individualų-asmenybinį, individualų-grupinį ir tarpgrupinių santykių lygmenis ir taip padeda ugdyti individų ir organizacijų elgseną, kultūrą ir pan.

Pastaruoju metu kalbant apie socialinį darbą (ypač socialinių pedagogų veiklą) pabrėžiama talentingų žmonių ugdymo psichologija (pedagoginė psichologija), kurios tikslas – atskleisti tokių individų charakterį, gebėjimus, kreipti į juos išskirtinį dėmesį, sąlygas, tikslus ir uždavinius ir kt.

Socialiniame, kaip ir pedagoginiame darbe plačiai taikoma individualizmo ir diferencijavimo teorija. Pirmuoju aspektu naudojamos asmenybės psichologinės charakteristikos: temperamentas, charakteris, mąstymas, kalba, percepcinės savybės.

Socialinio darbo diferenciacija pagrįsta stratifikaciniais-psichologiniais požymiais, kuriais vertinami vaikų ir suaugusių, jaunų ir pagyvenusių, sveikų ir ligotų, fizinio ir protinio darbo žmonių, kultūringų, išsilavinusių ir neišsilavinusių, aukštos kvalifikacijos ir nemokytų, patyrusių ir pradedančių žmonių ypatumus.

Socialiniam darbui naudojami šie psichologiniai metodai:

- Psichodiagnostika
- Psichologinė konsultacija
- Psichologinė atranka
- Psichologinė adaptacija
- Socialinis-psichologinis treningas ir autotreningas
- Elgesio, motyvacijos, bendravimo, saviverstinimo korekcija
- Psichoterapija

Pedagogika daugiausia tobulina socialinio darbo subjektą ir objektą, t. y. asmenybines žmogaus savybes ir ypatybes. Todėl kyla logiškas klausimas – kas yra žmogus? Tai klausimas, į kurį atsakius būtų galima tikėtis Nobelio premijos, pastebi K. Pukelis (1998).

Iš visos ugdymo teorijų gausybės ir įvairovės skiriamos trys žmogaus sampratos (K. Pukelis, 1998, p. 120); 1) biologinė (natūralistinė), nes jau kiekvienas naujagimis turi visas

biologines žmogaus žymes (pavidalą); 2) psichologinė (humanistinė), nes kiekvieno žmogaus pagrindinis bruožas – mąstymas, todėl ugdant būtina plėtoti mąstymą. Tačiau juk mąsto ir žmogžudys, vagis, melagis, prievartautojas ir t. t.; 3) pedagoginė (teisinė), nes svarbu, apie ką mąsto žmogus – apie kūrybą ar griovimą, tiesą, gėrį ir grožį ar apie melą, blogį ir bjaurastį. Todėl pedagoginė žmogaus ugdymo samprata labai svarbi ir socialiniam darbuotojui (ypač socialiniam pedagogui).

Aiškiname žmogaus sampratą pedagogikoje. Žmogus yra jo paties pastangų, priklausomų nuo individualių savybių, ugdymo ir aplinkos produktas (V. Jakavičius, A. Juška, 1996, p. 3). Gal dėl to žmogus – ypatinga (keista) būtybė. Jam visada trūksta: pinigų, laimės, sveikatos, meilės, supratimo, užuojautos, sėkmės, pripažinimo ir t. t. Ir, kaip teigia K. Pukelis (1998, p. 72), bent vieno dalyko jam niekada netrūksta: tai proto (nekalbame apie protiškai atsilikusius).

Protas – sugebėjimas atrasti reiškinių priežastis, ryšius ir esmę, įvairiai juos nagrinėti, atskleisti priešybių vienybę (V. Jonuška, 1995, p. 111). Kartu žmogaus protui būdinga visus chaotiškus išpūdžius, kuriuos jis patiria iš pasaulio, sujungti į sistemą, nes pats žmogus, jo prigimtis, nors vieninga, visada stengiasi grįžti į būseną, artimą tai, kurią vadiname sistema (K. Pukelis, 1998, p. 104). Todėl ir socialiniam darbui aktualus žmonių protinis lavinimas: suvokimo, atminties, mąstymo, vaisduotės, kalbos galios, kūrybinių sugebėjimų plėtote.

Žmogaus protas, būdamas universalus, gali aprėpti viską, t. y. visą pasaulį. Pasaulis yra viskas, kas supa žmogų – gamta, Visata, visuomenė ir pats žmogus. Protu pažintas pasaulis formuoja protines pažiūras ir protinį pažinimą, kuris atsako į klausimą, kas yra pasaulis, daiktas, reiškinys ir pan.

Socialinio darbo pedagoginiai pagrindai apima šiuos pagrindinius klausimus (Socialinio darbo pagrindai, 1997, p. 78):

1. Pedagogikos vaidmuo socialinio darbuotojo veiklai;
2. Socialinio darbo tikslų pedagoginiai komponentai;
3. Kolektyvo, jo vadovų socialinio darbo pedagoginis turinys;
4. Socialinio darbo metodų pedagoginės charakteristikos;
5. Asmenybės ugdymo socialinės-pedagoginės priemonės.

Pedagogikos vaidmenį socialinio darbuotojo veiklai galima aiškinti trimis lygmenimis: teoriniu, praktiniu ir prognostiniu.

Teorinis lygmuo padeda ne tik aprašyti ir aiškinti pedagogikos vaidmenį socialiniam darbui, bet ir pateikti principus, dėsningumus, dėsnius, žmogaus esmės ugdymą ir kt.

Žmogaus esmę nusako du komponentai: 1) bendravimas su gamta, tėvyne, tauta, kitomis tautomis, šeima ir su savimi; 2) tikslinga veikla – kultūrėjimas per žmogaus savo gyvenimą ir praeities bei ateities kartų gyvenimus.

Pedagoginiai principai nusako socialinio darbo dėsningumus, veikiančius asmenybės formavimo mokymo-auklėjimo procese. Šių principų šaltiniai: ideologija, gnoseologija, psichologija ir socialinių darbuotojų pažangioji patirtis.

Pedagoginius principus galima skirti į didaktinius ir auklėjamuosius. Remiantis didaktiniais principais, socialinį darbą galima analizuoti kaip mokymo procesą, per kurį žmonės mokosi kultūros, įsitraukti į materialinius ir visuomeninius santykius, į socialinį išsimokslinimo procesą. Socialiniam mokymui taikomi šie didaktiniai principai: sistemiškumo ir nuoseklumo, diferencijavimo ir individualizavimo, vaizdumo ir praktinio kryptin-

gumo (plačiau apie tai žr.: V. Jakavičius, A. Juška, 1996).

Auklėjimas – tai procesas, kai vyksta individo santykių su aplinka, veikla ir savimi formavimas ir branda. Auklėjimas socialiniame darbe siejamas su socializacija. Auklėjant formuojamos žmogaus pažiūros (pasaulėžiūra) ir elgsena. Auklėjamas individas taip pat lavina protą, jausmus, valią, charakterį. Auklėjimo viršūnė – žmogaus saviuka. Pedagoginėje literatūroje nurodoma per dešimt auklėjimo principų. Socialiniam darbuotojui aktualiausi humanizmo, optimizmo ir kolektyvizmo principai. Humanizmo principas pabrėžia žmogaus orumą, skatina siekti žmogiškumo idealo. Humanizmas socialinio darbo aspektu yra ne kas kita kaip žmoniškumo atskleidimas ir pagrindimas atitinkama žmogaus samprata. Optimizmo principas nusako geriausią individo pažiūrą, kuriai būdinga pozityvus santykis su realybe, pasitikėjimas savimi ir ateitimi, polinkis visur ir visada įžvelgti ir kažką gera. Optimizmas socialinio darbo aspektu rodo, kad privalu su klientu bendrauti optimistine gaida, palaikyti nuotaiką, suteikti jam viltį. Kolektyvizmo (kolektyvumo) principas kalba apie žmonių santykius, pagrįstas draugišku bendradarbiavimu ir savitarpio pagalba. Socialinio darbo aspektu, nepaisant kokios bebūtų sudėtingos klientų auklėjimo sąlygos, visada atsiranda žmonės, veiksniai, atskiros žmogaus savybės, kurios padeda spręsti socializacijos, saviuklos, perauklėjimo, savo pozicijos formavimo ir kt. klausimus.

Socialinio darbo tikslų pedagoginius komponentus nusako ugdymo tikslai. Nors socialinės asmenybės ir kolektyvo ugdymas turi spontaniškumo bruožų, tačiau pedagogiškai moksliskai pagrįstas socialinis darbas daro jį tikslingą. Šito reikalauja ir sparti mokslo ir technikos pažanga, besikeičianti visuomenė, jos gyvenimo, materialinės bei dvasinės sfe-

ros pokyčiai. Todėl pedagogika, vykdydama socialinį visuomenės užsakymą, aprėpia įvairias ugdymo sritis – vaikų ugdymą ir permanentinį ugdymą (švietimą).

Daugeliu atvejų švietimas tapo instituciniu tiek formaliuoju, tiek neformaliuoju centru gerą ir blogą prasmę. Jam priskiriami kur kas didesni tikslai negu ugdyti pagrindinius kultūros įgūdžius ir pilietiškumą. Švietimo tikslai apima tokias socialines problemas kaip piktnaudžiavimas alkoholiu ir narkotikais, paauglių prostitucija ir nėštumas, AIDS plitimas, nesimokymo, beraštystės klausimai, pagaliau paauglių ir jaunimo savižudybės.

Tiek socialiniams darbuotojams, tie ir pedagogams labai skauda problema – vaikų ir paauglių mokyklų nelankymas. Dėl to gana žymi mūsų šalies jaunimo ir paauglių dalis gali būti kvalifikuojami kaip neraštingi, nors oficialioji statistika to dar nedaro. Minėti individai neturi minimalių įgūdžių ir mokėjimų, reikalingų urbanizuotai, technologiškai pažangėjančiai visuomenei, o jų neraštingumas gali versti rizikuoti darbe, gatvėje, namuose. Kol dar pakanka primityvaus darbo, jį gali susirasti ir neraštingas, kuriam pakanka pažinti pinigus ir laikrodį. Tačiau tokie laikai beigėsi: dabar ne tik jaunimas, bet ir suaugusieji, kurie nesugeba užpildyti darbo anketų, perskaityti instrukcijų svetimomis kalbomis, susišnekėti su kvalifikuotais darbdaviais ir t. t., įklimpsta į vergiškus darbus, tampa arba „juodnugariais“, arba potencialiais bedarbiais, arba nusikaltėliais. Todėl minėti pedagoginiai tikslai svarbūs ir socialinių darbuotojų vadovams. Jie individualiai ir grupėse formuoja tokius tikslus, kurie leidžia socialiniams darbuotojams suvokti, kokias asmenybines, socialines-pedagogines savybes turi įgyti, kad galėtų sėkmingai spręsti savo klientų problemas. Tik pedagogiškai išprusęs socialinis darbuotojas gali suvokti ir mokėti sudaryti savo klien-

tų ugdymo tikslus. Šiuo požiūriu pakanka susipažinti su mokyklos ugdymo tikslais.

Ugdymo tikslus lemia gyvenimo tikslai, tačiau ugdymo tikslu, kaip teigia K. Pukelis (1998, p. 116), paprastai laikomas abstrakčiu mąstymu suformuluotas tobulas ir konkretus auklėtinio vaizdinys. Ir tai dar ne viskas, nes ugdymo tikslas lemia ugdytojo veiklą, ugdymo turinį, metodus, priemones ir būdus, daro poveikį tėvams, visuomenei, formalioms ir neformalioms ugdymo institucijoms.

Socialinio darbo pedagoginis turinys siejamas su ugdymo turiniu. Socialiniame darbe naudojami ugdymo veiksniai, lemiantys klientų mokymą ir darbinę veiklą per laisvalaikio praleidimą.

Pedagogikoje ugdymo ir mokymo turinys – netapatūs dalykai. Mokymo turinys – sudėtinė ugdymo turinio dalis, kaip instrumentas, kuriuo realizuojamas ugdymo turinys. Mes daugiau dėmesio skirsime ugdymo turiniui, nes visuomenė, žiniasklaidos priemonės labiau turi įtakos pastarajam, o ne mokymo turiniui (K. Pukelis, 1998, p. 129). Minėtas autorius taip pat teigia, kad ne viskas, kas vyksta realiame gyvenime, ugdamai veikia jaunąją kartą. Yra daug aplinkos veiksnių, kurie žlugdo (net žudo) jaunąją asmenybę (nusikaltamumas, alkoholizmas, narkomanija, rūkymas, paleistuvystė ir pan.). Vadinasi, dėsninga būtinybė – socialiniame darbe įvesti socializacijos (brandinimo) turinį J. Vaitkevičius, 1995). Socializacijos turinyje ugdymo poveikių kryptingumas nėra vienintelė dominuojanti tendencija (K. Pukelis, 1998, p. 132). Vaiko, paauglio socializacijos turiniui būdingas stichiškumas, nes destruktivių veiksnių šaltiniai yra ne tik šeima (asociali), visuomenė, bet ir ugdymo institucijos, jų antipedagogiškai besielgiantys ugdytojai, tarp jų ir socialiniai darbuotojai. Todėl vienas iš socialinio darbuotojo uždavinių – pedagogizuoti (plačiausia pras-

me) socialinę aplinką, kurioje bręsta jaunoji karta, t. y. šalinti arba švelninti neigiamų veiksnių įtaką siekiant visuotinių ugdymo tikslų. Tada socializacijos (brandinimo) turinys – visi poveikiai (teigiami ir neigiami, fiziniai ir dvasiniai), kuriuos vaikas ir paauglys patiria savo ontogenezės metu šeimoje, gatvėje, mokykloje, nemokyklinėse įstaigose, visuomenėje.

Pateikdami socialinio darbo metodų pedagoginius apibūdinimus primename pedagogų mėgstamą posakį: lengva pasakyti – sunku padaryti. Siekiant palengvinti „padarymą“ ir parenkami tam tikri ugdymo metodai.

Pagal ką pasirenkami ugdymo metodai socialiniame darbe? Pirmiausia, kaip numatoma formuoti socialinį idealą, atitinkantį šeimos, visuomenės gyvenimo, darbo ir mokymosi sąlygas.

Idealas – individo siekis laikyti ką nors tobulu: tobulo žmogaus įvaizdis, tobulų žmonių santykių vaizdinys, meno kūrinio tobulas pavyzdys ir kt.

Ugdymo (ypač saviugdos) idealas – tai aukščiausias tikslas, kurio siekia įvairiai skatinamas žmogus, kad įgyvendintų savo esminę būties, gyvenimo prasmę. Todėl idealo turėjimas – didžiausia dvasinė atspara, kuri padeda socialiai skriaudžiamam žmogui ištverti, nepalūžti krizių metu, atsilaukyti tada, kai yra labai sunku.

Išskirtinio dėmesio prašosi dorovinis idealas (V. Jonuška, 1995, p. 133) – vaizdinių visuma apie tai: 1) kokie turi būti žmonių santykiai; 2) koks turi būti pats žmogus, kaip jis privalo gyventi ir elgtis.

Svarbus socialinio darbo pedagoginis elementas – tokių humanistinių kliento vertybių formavimas kaip rengimasis bendradarbiauti, gebėjimas priimti ir teikti kitiems pagalbą. Todėl tam tikri pedagoginiai ugdymo metodai turi kaupti žmones į socialinį aktyvumą ir sąmoningumą, derinti asmeninius poreikius

su gebėjimais juos tenkinti. Socialinio darbo pedagogikos metodiniai elementai yra socialinių veiksmų, mokėjimų ir įgūdžių formavimas, kuriais žmonės (klientai) išmoka savi-pagalbos būdų, tobulina socialinius jausmus, saviuoklos įgūdžius.

Iš to, kas pasakyta išplaukia išvada, kad svarbus socialinio darbo uždavinys – padėti žmogui (klientui) išmokyti visa vertinti pagal tai, kas idealu, ir siekti kūrybinės veiklos (savigūdos), kad gyvenimas taptų gražesnis ir geresnis. Tam tinka tokie socialinio darbo metodai:

- Socialinės perspektyvos formavimas;
- Individo įtraukimas į kolektyvinę veiklą;
- Individo laipsniškumas įtraukimas į vis sudėtingesnę darbinę veiklą;
- Veiklos ir elgesio vertinimas (savęs vertinimas) ir svarstymas (savigūda);
- Pažangaus patyrimo įvertinimas;
- Pedagoginė-psichologinė veiklos ir elgsenos korekcija.

Suprantama, kad socialiniai ugdymo (socializacijos) metodai turi būti derinami su pedagoginiais (ypač auklėjimo) metodais. Todėl primename tuos auklėjimo metodus (V. Jakavičius, A. Juška, 1996, p. 256): **įtikinėjimą** ir **įpratimą**. Įtikinėjimu formuojama auklėtinio sąmonė, įpratimu – elgsena, kuriuos papildo geras pavyzdys ir skatinimas (reikalavimas).

Asmenybės socialinės raidos pedagoginės priemonės ir būdai pirmiausia priklauso nuo individo aplinkos intelektualinio potencialo. Dėl aplinkos poveikio formuojasi asmens pažinimo, bendravimo, kūrybingumo galios, t. y. intelektas.

Kita vertus, teisingas, tikslingas šiuolaikiškų priemonių ir būdų (metodų) pasirinkimas – svarbi sąlyga socialinio darbuotojo profesiniam pedagoginiam meistriškumui lavinti, aktualios socialinės veiklos apimčiai nustatyti, palankiam psichologiniam klimatui kolektyve kurti.

Socialiniam darbui visiškai tinka pedagoginės auklėjimo priemonės (L. Jovaiša, 1993, p. 23): auklėjimo tikslais panaudoti daiktai (vaizdumo priemonės), veiksmai (žaidimai, mokymasis, darbas, kūryba), žodžiai, poelgiai, situacijos, gyvenimo pavyzdžiai, literatūros kūriniai ir kt.

Iš analizės matome, kad pedagoginiai pagrindai sistemina socialinio darbo turinio ir procesų komponentus, priskiriamus individui (klientui), socialiniam darbuotojui ir kiekvienam socialinio proceso dalyviui.

Svarbiausias socialinio darbo kokybės požymis, prisidedantis prie žmonių gerovės, tai jų **sveikatos** gerinimas (T. W. Schutz, 1998). Tam tikri laimėjimai sveikatos srityje bei ilgesnė gyvenimo trukmė – tai dirbančių žmonių produktyvumo kilimas ir ilgesnis darbo jėgos tarnavimas, didesnis fizinis pajėgumas atlikti darbą ir mažiau dėl ligų prarasto darbo laiko. Vaikams ir paaugliams – tai normalus vystymasis (augimas), efektyvus mokymasis, gera savijauta ir pan. Pagaliau tai paskata įgyti daugiau išsilavinimo, vertinant jį kaip investiciją į žmogaus kokybę, sąlygojančią didesnes pajamas ateityje. Šeimoms tai reiškia – mažiau išlaidų vaikams gydyti, daugiau laisvo laiko kitoms šeimos funkcijoms atlikti. Valstybei tai ekonominis efektas, lėšos ir pastangos kitoms socialinėms-kultūrinėms visuomenės reikmėms tenkinti. Todėl pagrįsta žmogaus sveikata laikoma turtu, t. y. sveikatos kapitalu, o to kapitalo įnašas – sveikatos paslaugos.

Socialiniams darbuotojams taip pat aktuali problema rūpinimasis nepagydomais ligoniais, t. y. jų slauga. Ligoninės ir kitos gydymo įstaigos tuo neužsiima, todėl svarbu steigti specialius slaugos namus, kuriuose tokie žmonės galėtų praleisti paskutiniąsias savo gyvenimo dienas, sukuriant jiems meilės ir užuojautos kupiną aplinką. Visa tai reikėtų, kad socialinis darbuotojas (ir ne tik jis) privalo rū-

pintis ne tik žmonių gyvenimo ilgumu, t. y. gyvenimo viltimi, bet ir jo kokybe.

Kita socialinio darbo sritis – **socialinis-medicininis** patarnavimas, t. y. tarpininkavimas tarp sveikatos apsaugos institucijų ir „silpnosios“, „nesveikosios“, visuomenės dalies. Tai patarnavimai seniems žmonėms (ypač vienišiams ir sergantiems chroniškais negalavimais), šeimoms, auginančioms invalidus vaikus ar prižiūrinčioms chroniškus ligonius, nedirbingiems invalidams, moterims, pagimdžiusioms dvynukus ar trynukus, vienišoms motinoms ir t. t.

Patį turiningiausią ir sudėtingiausią socialinių darbuotojų veiklos sritį – socialinės-medicininės pagalbos teikimas, kurią sudaro šios funkcijos (Socialinio darbo pagrindai, 1997, p. 121–122):

1. Kuruojamų gyventojų gyvenimo sąlygų įvertinimas, vietovių su nepakankamu medicininiu aptarnavimu, rizikos grupių su padidintu sergamumu ir socialine įtampa nustatymas, socialinės ir medicininės pagalbos toms grupėms apimtį nustatymas ir įvykdymo garantavimas, socialinius kontaktus su visuomene praradusių asmenų nustatymas ir tų kontaktų atnaujinimas;

2. Socialinių pastangų siekiantiems geresnio gyvenimo, ieškant vietos gyvenime palai-
kymas;

3. Socialinės ir psichinės įtampos mažinimas, psichinių protrūkių, psichinių ir psichosomatinių ligų profilaktika;

4. Sveiko laisvalaikio, šeimos poilsio sukūrimas, vaikų ir paauglių sveiko gyvenimo būdo formavimas;

5. Traumatizmo profilaktika, prireikus, pirmosios pagalbos (vietoje) teikimas nukentėjusiems ar susirgusiems;

6. Tarpininkavimas klientams sveikatos draudimo klausimais, aprūpinant juos vaistais, protezais, buitinais patogumais, bendroji slauga;

7. Šeimų mokymas slaugyti sergančius, prižiūrėti invalidus, nusenusius, neįgalius vaikus;

8. Kuriojamų gyventojų teisės apsaugos organizavimas, pensijinio ir materialinio aprūpinimo kontrolė;

9. Priešinimasis visuomenės dehumanizacijai ir demoralizacijai, dalyvavimas vietovės politiniame gyvenime;

10. Teritorinės, gyvenviečių, butų sanitarijų higienos sąlygų gerinimas;

11. Atitinkamų institucijų ir visuomenės informavimas apie kuriojamų grupių socialinių ir medicininių paslaugų būklę ir jų gerinimo galimybes.

Socialiniams darbuotojams privalomas ir socialinis-medicininis visuomenės švietimas. Pirmiausia, sveikos gyvensenos suvokimas, tam tikrų žinių teikimas ir atitinkamų įgūdžių formavimas.

Sveika gyvensena – tai tam tikrų įgūdžių ir įpročių komplekso formavimas žmogaus gyvenime. Vadinasi, žmogus, automatiškai vykdamas būties ir higienos reikalavimus, taisykles, normas. Todėl vienintelė priemonė, leidžianti apsisaugoti nuo visų ligų kartu – sveikas gyvenimo būdas. Tai laiku ir tinkamai maitintis, laiku gultis ir keltis, laikytis darbo ir poilsio režimo, normuoti mokymosi ir darbo krūvius, vykdyti sanitarijos ir asmeninės higienos reikalavimus, saikingai naudotis gyvenimo ir poilsio malonumais, įvairinti veiklą, kad išvengtų nuovargio ir monotonijos, rūpintis savo išvaizda ir aplinkos grožiu, nesudaryti aplinkiniams nemalonių situacijų, vengti konfliktų ir t. t.

Mes jau minėjome, kad didžiausias žmogaus turtas – jo sveikata. Šio turto pradinė dalis paveldima, likusi – įgijama. Laikui bėgant šis turtas nuvertėja (ne visada dėl senėjimo). Todėl socialiniam darbuotojui ir jo klientui pravartu žinoti, kad žmogaus sveikata skiriama į keturias grupes: fizinę, psichinę, dvasinę

ir intelektualinę. Apie tai rašoma fiziologinėje ir psichologinėje literatūroje. Todėl mes primename atvirkščią dalyką – žmogaus nesveikatos požymius, nes nesveikais klientais daugiausia ir rūpinasi socialiniai darbuotojai.

Fizinės nesveikatos požymiai: neprigirdėjimas iki visiško kurtumo, silpnaregiškumas iki visiško aklumo, atramos-judėjimo aparato sutrikimai iki visiško cerebralinio paralyžiaus simptomų, kalbos organų defektai iki rimtų logopedinių sutrikimų, širdies-kraujagyslių ir kvėpavimo sistemų sutrikimai, virškinimo sistemos sutrikimai ir kt.

Mažiausiai žinomas fizinės nesveikatos atvejis – **socialinė fobija** (ko nors baimė, vengimas, neprisitaikymas, menka sąveika su kuo nors). Ja sergantis asmuo dažnai mano, jog kiti jį nuolatos stebi, smerkia arba šaiposi iš jo elgesio. Neturėdamas kitos išeities, šia fobija sergantis asmuo gali prisiversti kalbėti telefonu, nueiti į priėmimą arba valgyti matant nepažįstamiems žmonėms, tačiau šios pastangos jam neretai sukelia fizinius simptomus: galvos skausmą, prakaitavimą, drebinimą, skrandžio spazmus. Socialinė fobija dažniausiai pasireiškia dar jaunam. Negydoma paprastai išlieka visą gyvenimą.

Lietuvoje 30 proc. žmonių save laiko droviais. Socialinės fobijos požymiai būdingi apie 5–10 proc. žmonių. Depresijas ir savižudybes, kaip nustatė neurologas A. Šreiberis, dažnai sukelia socialinė fobija. Fobikas paprastai turi daugiau socialinių problemų.

Psichinės nesveikatos požymiai – psichopatologiniai sindromai – psichinės veiklos sutrikimų simptomų visuma, apibūdinanti psichinės ligos tipiską klinikinį vaizdą. Socialiniam darbuotojui praktiškai dažniausiai tenka susidurti su tokiais sindromais (L. Jovaiša, 1993, p. 216): 1) apatija – abejingumas, nenoras veikti; 2) astenija – organizmo išsekimas, dirglumas, dėmesio, atminties susilpnėjimas, bejėgišku-

mas; 3) kliedėjimas – nesąmoningos kalbos, nesamų daiktų matymas, nesamų balsų, garsų girdėjimas (haliucinacijos); 4) depresija – prislėgtų jausmų, minčių būseną, judesių, minčių slopinimas, kaustymas (stuporas); 5) hipochondrija – stipri ir įkyri baimė; 6) manija – nenormaliai padidėjęs mąstymo tempas, emocijų afektyvumas (euforijos), perdėtas aktyvumas; 7) paranoja – išradimų, pavydo, persekiojimų, noro atsiskaityti (atkeršyti) kliedesiai.

Individų psichiniai sutrikimai pasireiškia įvairiomis socialinėmis, darbinėmis, mokymosi, buities ir kt. situacijomis. Paminėsime tris atvejus. Pirmas, psichologinis nesuderinamumas, kai du ar daugiau individų negali bendrauti, bendradarbiauti, būti ir dirbti kartu, net gyventi šeimoje. Nesuderinamumas šalinamas tokiomis priemonėmis: žadinant abipuses simpatijas, teigiamas emocijas, savitarpio įtaigą, derinant interesus ir poreikius, vienodinant psichinių reakcijų stiprumą ir kryptingumą, šalinant egocentrines nuostatas ir kt.

Psichologinis persitempimas psichikos būseną, atsirandanti žmogui atliekant per sunkius, su rizika susijusius darbus ar sprendžiant labai sudėtingus uždavinius, problemas. Persitempimas gali būti operacinis ir emocinis. Pirmasis siejasi su paties darbo proceso ypatumais, kai darbo užduotis neatitinka psichofiziologinių dirbančio žmogaus galių, kvalifikacijos, patirties ir darbo sąlygų, ir dėl to yra procesinio, operacinio pobūdžio. Antrasis siejasi su dirbančiojo sveikata, motyvacija, nusiteikimu, pozityviais santykiais su viršininkais ir kt. ir dėl to yra jausminio pobūdžio.

Psichologinis prisisotinimas – skirtingas nei individo aktyvumo sumažėjimas dėl nuovargio arba išnykimas tam tikroje veiklos srityje, kilęs dėl veiklos monotoniškos arba perkrovimo ir skatinantis įtampą, pasireiškiančią nepasitenkinimu, pykčiu, didėjančiu afektyvumu.

Kaip padėti psichinės negalios ištiktam žmogui? Manome, kad socialinis darbuotojas su psichiatrų pagalba gali atlikti tokias paslaugas: 1) nustatyti psichikos sutrikimo priežastis, anamnezę, aplinkybes; 2) pažinti individo asmenybinių struktūrą; 3) tinkamai bendrauti, kad susidarytų palanki situacija klientui išsakyti visas savo negalias; 4) įsijausti į individo situaciją, emocijas aplinką; 5) surinkti visą informaciją, pagal kurią klientui būtų teikiama medicininė ir kitokia pagalba.

Psichiškai sveiko žmogaus požymiai įvairūs, iš jų svarbiausi (informatyviausi): sąmoninga elgsena ir aktyvumas, produktyvi ir kūrybinė veikla (darbas, mokymasis) ir kt.

Dvasinė nesveikata reiškia individo nedorovingumą, nedvasingumą, sudaiktėjimą, blogio puoselėjimą.

Jei **dorovė** – žmogiškųjų santykių sritis, kur žmonių elgesį reguliuoja dorovinės normos ir principai, tai priešingybė yra chaotiškas elgesys individo, kuris **nepaiso jokių dorovės normų ar principų**. **Nedorovingumas** – tai, kas smerktina, kas prieštarauja dorovės reikalavimams, kai nuolaidžiau jama iš baimės, iš neprincipingumo ar dėl silpnumo, kai palaikomi ryšiai su nusikalstamu pasauliu, kai teršiama (fiziškai ir dvasiškai) aplinka ir kt. Dorovės ir jos antipodo šaltinis yra socialinė-kultūrinė aplinka. Vadinas, dėl negatyvios aplinkos randasi nedorovingumas, kartu individą daro dvasiniu ligoniu. Tokių ligonių gydymui būtina formuoti jų dorovinę sąmonę, veiklą (elgseną) ir santykius (V. Jonuška, 1995, p. 115–120). Dorovingai sveiką žmogų apibūdina jo žmoniškumas (gerumas, užuojauta, galeistingumas, nuoširdumas, planakumas, taurumas, altruizmas, objektyvumas ir teisingumas).

Nedvasingumas – biologinio kūno vergovė, kuriai būdingos šios ydos: nešvarumas, nevalyvumas, lėbavimas, girtavimas, paleistuvavimas, gobšumas, šykštumas. Nė viena šių ydų,

kaip teigia V. Jonuška (1995, p. 124), nėra įgimta, bet įgyjama, išmokstama. Biaurasties užkrėstą žmogų charakterizuoja ir tokios blogybės: nepagarba bei žmogaus žeminimas, pavadas, neapykanta, melas bei šmeižtas, neištikimybė bei išdavystė, skundimas, kito įsitikinimų ar kūno trūkumų pajuoka, religinių įsitikinimų niekinimas ir kt.

Kaip gydyti dvasinį ligonį? Doroviniu, dvasiniu ugdymu. Dvasiškai sveikas individas pasižymi kūno ir dvasios švara, tyrumu ir kilnumu, saikingumu, pagarba žmogaus prigimčiai ir kultūrai, teisingumu, pasaulėžiūrinių įsitikinimų šventumu, religingumu arba jo tolerancija ir kt.

Sudaiktėjimas – tai visuomeninių santykių būklė (raidos forma), kai tie santykiai atrodo esą ne tarp žmonių, o tarp daiktų. Todėl įsigali daiktų fetišizmas, t. y. daikto, žmonių veiklos produkto natūralių savybių ar individo įgimtų ypatumų tapatinimas su jų visuomeninėmis funkcijomis. Tokiais atvejais žmonės vertinami ne pagal jų gebėjimus, laimėjimus, realų kasdienį elgesį, o pagal jų socialinį statusą (padėtį), turto dydį, pareigas ir ryšius. Tokia liga sergančius individus galima sąlygiškai vadinti „daiktomanais“. Kaip juos gydyti? Manome, kad būtina teikti socialines vertybes ir normas, kad jos taptų tokių individų orientyrais daiktų pasaulyje ir savireguliacijos procesu visuomenėje. Šis procesas padeda tapti asmenybe, koreguoja motyvus, poreikius, interesus, elgseną, smerkia gobšumą, inertišumą, biurokratizmą ir pan. Daiktomaną gelbsti bendravimas su mokslu ir menu (V. Jonuška, 1995, p. 110–111).

Tas pats autorius aiškina (p. 109), kad **susvetimėjimas** – kai mintys, žodžiai ir darbai išsiskiria. Tai visuomeninių santykių būklė, kai žmogaus veiklos produktai (rezultatai) tampa savarankiška, viešpataujančia, priešiška jėga. Mes manome, jog susvetimėjimas atsiranda

ir todėl, kad žmogaus gyvenimą, jo socialinę padėtį visuomenėje ėmė lemti kitų išskilesnis socialinis statusas ir stichiškai kintančios socialinės gyvenimo sąlygos, ir kai žmogus (žmonių grupės) išnaudoja galimybes (įstatymų spragas) įsigyti turto ne darbu, bet nuskurdindamas kitą žmogų (žmonių grupes), ir kai darbdavių ir darbuotojų santykių nereguliuoja nei įstatymai, nei moralės normos.

Susvetimėjimas tapo visuotine tiek individo, tiek visuomenės liga, kurios požymiai: vieni kitų niekinimas, susipriešinimas, kenkimas, skiauda, saviizoliacija, baimė, nepasitikėjimas iki žudymų ir savižudybių.

Kaip gydyti susvetimėjimą? Pirmiausia reglamentuoti darbdavių ir darbuotojų, valdžios ir piliečių, turtingųjų ir vargšų santykius. Priešingų atveju galios Napoleono žodžiai savo pavaldiniams: pasenti darbe aš jums neleisiu! Šių dienų leksikonu tai reikštų – nudirsiu tau kailį be jokio atlygio, nes aš – visagalis. Antra – visuotinai diegti jausmų kultūrą, kurios elementai yra paprastumas, gerumas, jautrumas, nuširdumas, dėmesingumas ir pagarba žmogui, nepriklausomai nuo to žmogaus pareigybės ar padėties visuomenėje, teisingumas, jausmų ir emocijų valdymas, sąžiningumas, saikingas egoizmas.

Iš atliktos analizės išplaukia išvada: žmogaus sveikata (kartu ir didingumas) ne tai, ką jis turi iš prigimties, o tai, ką jis pats iš savęs padaro. Taisyti savo ydas, trūkumus, sveikatą gali tik stiprieji. Tapti visai sveikam žmogui sunku, bet garbinga.

Apie intelektualinę sveikatą kalbama mažai, bet, mūsų nuomone, tai būtina.

Intelektinė nesveikata (pažintiniai žmogaus nesugebėjimai) būdinga infantilikams vaiko ar suaugusio visos raidos uždelsimo ar sutrikimo forma, apibūdinanti jį kaip „vaidišką“. Tokio žmogaus akiratis apsiriboja buitinais ar profesiniais klausimais, o žemas

mąstymo lygis (dėl nepakankamo žinojimo ir interesų) nepajėgus atsirinkti iš įvykių ar informacijos gausos tai, kas esminga, svarbiausia, reikalingiausia ir pan. Tokie žmonės nepastebėdami ar nesuvokdami, visai nereikšmingus dalykus pradeda laikyti svarbiais ir vertingais, ne svarbiausią (populiarią) informaciją laiko būtinesne, reikalingesne už svarbiausią (moksline). Dėl to gali ištikti intelektualinis krachas.

Infantilizmas įveikiamas (gydomas) socializavimu, t. y. individo tapimu visuomeniniu žmogumi, gyvenančiu visuomenės rūpesčiais ir problemomis. Intelektinės sveikatos rodiklis – žmogaus socialumo laipsnis. O tai jau žmogaus gyvenimo, socialinės-kultūrinės kokybės problema. Apie tai kalba J. Vaitkevičius bei I. Leliūgienė.

Primerkime, kad intelektualiai sveikam žmogui nebūdinga (V. Jonuška, 1995, p. 135–136) puikybė, konformizmas, fanatiškumas, nežabotas karjerizmas, siauras egoistinis praktikizmas, infantilizmas (socialinio brandimo atsilikimas), nihilizmas, cinizmas ir pie-

tizmas (apsimestinis dievobaimingumas, davatkiškumas).

Išvada

Socialiniam darbui, kaip atskirai ir labai aktualiai mokslo ir praktinės veiklos sričiai, įsitvirtinti ir toliau plėstis Lietuvoje reikia tam tikro pagrindo, ledžiančio apimti ir vertinti visą socialinių reiškinių įvairovę (įstatymus, institucijas, valdymo formas, žmonių santykius, gyvenimo būdą, nuostatas, vertybes, poelgius, ir pan.). Socialinių reiškinių vertinimo objektumui reikalingos tam tikros žinios ir patirtis, kurios gali būti apibendrintos ir pateiktos įvairiomis formomis ir būdais.

Todėl šiame straipsnyje pabandėme atskleisti ideologinius ir pasaulėžiūrinius, politologinius, sociologinius, psichologinius, pedagoginius, medicininius (sveikatingumo) socialinio darbo pagrindus, be kurių neįmanoma socialinio darbo, kaip mokomosios disciplinos, dėstymas ir socialinio darbo specialistų veiklos tobulinimas.

LITERATŪRA

1. Berger P. L. Sociologija – humanistinis požiūris. Vilnius, 1995.
2. Broom L., Bonjean C. M., Broom D. Sociologija. Vilnius, 1992.
3. Jacikevičius A. Siela. Mokslas. Gyvensena. Vilnius, 1994.
4. Jakavičius A., Juška A. Mokyklos pedagogika. Vilnius, 1998.
5. Jonuška V. Filosofijos pradmenys. Vilnius, 1995.
6. Jovaiša L. Pedagogikos terminų žodynas. Kaunas, 1993.

7. Pieters D. Įvadas į pagrindinius socialinės apsaugos principus. Vilnius, 1998.
8. Pukelis K. Mokytojų rengimas ir filosofinės studijos. Kaunas, 1998.
9. Schultz T. W. Investavimas į žmones. Vilnius, 1998.
10. Vaitkevičius J. Socialinės pedagogikos pagrindais. Vilnius, 1995.
11. Мудрик В. Введение в социальную педагогику. Пермь, 1994.
12. Основы социальной работы / под ред. В. Д. Диденко и др. М., 1997.

FOUNDATIONS OF SOCIAL WORK

Vytolis Kučinskas

Summary

Ideological, political, sociological, psychological, pedagogical and medical foundations of social work are presented in the article. The information

is necessary for the training of social workers and especially – preparing social pedagogues and teachers.